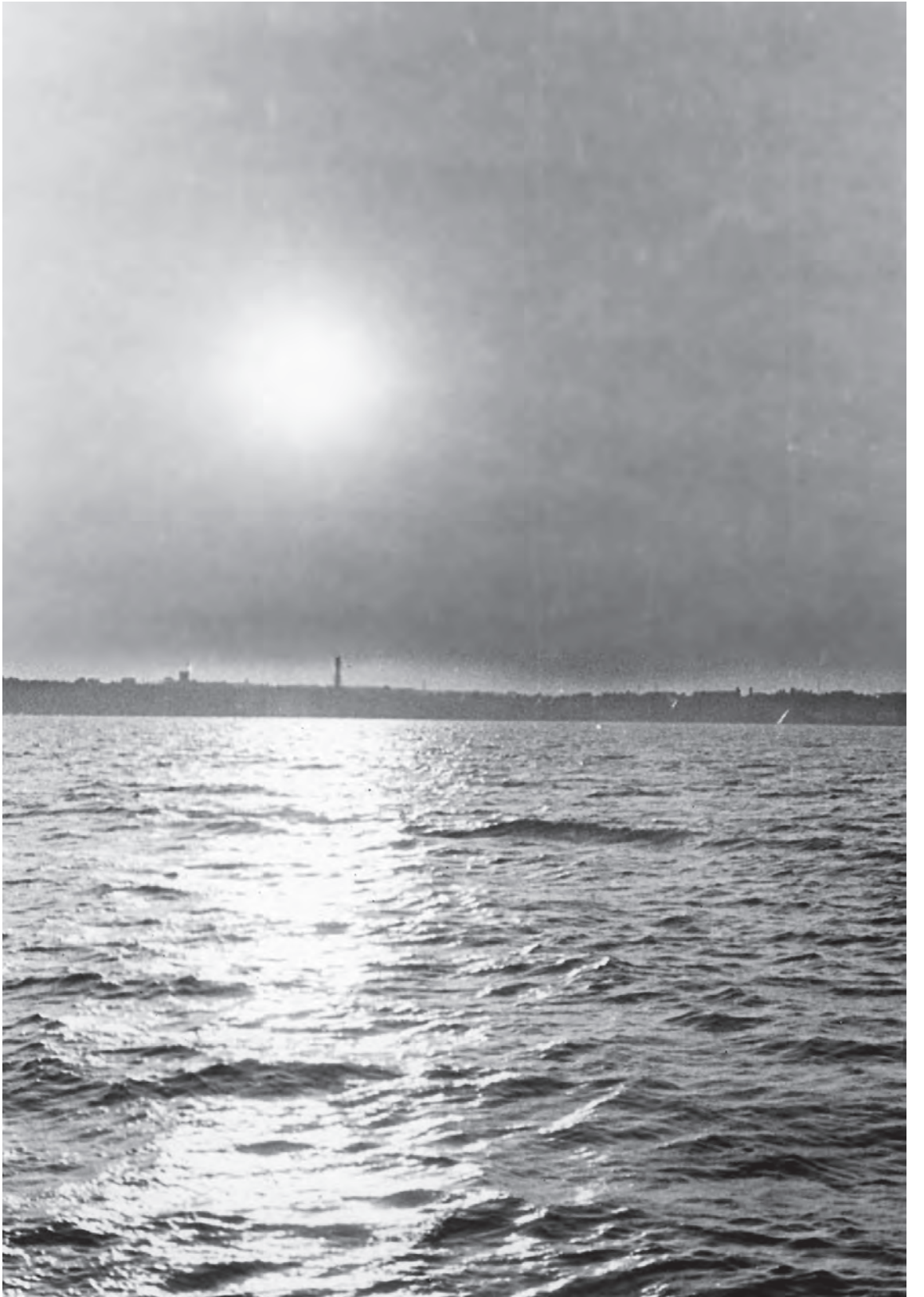
JOSEF EJNAR

TO JE DOST, ŽES ZAVOLAL

To je dost, žes zavolal

Nakladatelství
Epocha

Josef Ejnar

To je dost, žes zavolal

Vzpomínání

NAKLADATELSTVÍ EPOCHA

Copyright © Josef Ejnar, 2016
Cover Art © Lukáš Tuma, 2016
Czech Edition © Nakladatelství Epocha s. r. o., 2016

ISBN 978-80-7557-327-8 (pdf)

A vyprávějte svůj příběh, i kdyby si ho měla přečíst
třeba jen vaše rodina.

Paulo Coelho

Děkuji své ženě za trpělivost při nesčetných odpovědích na mé otázky typu „Je tady čárka, nebo není?“ a tak podobně. Poděkování dále patří Františku Cingerovi za všestrannou pomoc a optimismus, kterým mne sytil, a také Zdeňku Pobudovi za (pozdní) seznámení s nakladatelskými procesy.

I. Kořeny

Všechno vždycky nějak začíná...

U okna přízemního jednopokojového bytu rodiny Vojířových v pražské Legerově ulici stojí skromný vánoční stromek. Tři děti se těší na nadílku. Nejmladší Pepík se marně dívá po něčem větším na hraní. Až nakonec pro sebe nalezne dárek v malé krabičce. Dychtivě ji otevře: stříbrná koruna!

Otec Antonín se tváří důstojně, významně pokyvuje hlavou a říká: „Važ si jí, tu hned tak někdo nemá."

Hned první den po svátcích vyrazí Pepík s kamarády, aby se s nimi za tu korunu něčím opravdu žádoucím potěšil. Cukrárna jim za ten velký peníz nic nenabídne, vždyť končí rok 1917, předposlední rok války. V hračkářství za to nakoupí pro každého po plátěném sáčku plném kuliček a pro sebe navíc jakéhosi hadrového panáčka se širokým úsměvem v růžové tváři. Z koruny tak zbude pár drobňásků.

Desetiletá Marie Soukalová vyhlíží z okna tátu. Konečně! Pozná ho podle chůze na dálku, a že je to napříč náměstím Jiřího z Poděbrad dobrých dvě stě metrů. Seběhne po schodech činžáku v Přemyslovské ulici a řítí se tátovi vstříc. Tak ráda si ho teď po návratu z fronty užívá, když ho léta znala jen z dopisů polní pošty. Vyskočí mu do náruče, on se směje a vyzdvihne ji do výšky.

Jak je silný a hezký, říká si Máňa, a už se s ním vede za ruku k domovu.

Otec Václav je považován za velmi zručného a nápaditého truhláře, má jenom jednu profesní nectnost, málokdy vydrží delší čas

v jednom místě, stačí malé nedorozumění s mistrem a už se uráží a není s ním rozumná řeč.

„Své umím a nedám se nikým sekýrovat," odpovídá doma na ženiny nářky, že už zase několik dní nevydělává. Ještěže ona ochotně vypere prádlo zámožnějším sousedům a s tou troškou peněz dokáže dobře hospodařit…

Je jaro, všechno voní, tolika příslibů s sebou nese svěží větřík odkudsi od Albertova, a tak Pepík řádí venku s kluky až do tmy. Upocený a špinavý až hrůza se hrne domů, ale hned za dveřmi naráží na přísnou otcovu tvář.

Je to smůla, otec šéfuje kulisákům Vinohradského divadla a běžně se tam zdržuje do noci, ale zrovna dnes se nehraje, a tak si jindy nevšímavý pan Antonín může zahrát na starostlivého tatínka: „Kde se couráš tak pozdě?"

„Pojď se najíst," vyzve matka syna nezúčastněným hlasem a to otce ještě více popudí.

„Tobě nevadí, že si neumyl ruce," obrací se na ni, „a že přijde domů jenom se vyspat?"

Matka jen unaveně pokrčí rameny a kluk se rychle chopí lžíce.

Otec cítí, že jaksi není dost respektován, a tak vyštěkne: „Ukaž mi tu korunu, cos dostal o Vánocích!"

Klučina ustrašeně skloní hlavu do talíře.

„Tak bude to?" naléhá otec.

„Já ji už nemám, tatínku."

„Jak to, nemáš?"

„Koupil jsem si kuličky a támhletoho paňáka Ferdu, co leží na polštáři."

„Tak ty můj dárek klidně vyhodíš oknem a nějakej Ferda je ti milejší?" Teď už otec křičí a vytahuje z kalhot pásek. „Já ti ukážu Ferdu!"

Pepík prchá, ale je dostižen a bit. Je bit všude, kam otcova vzteklá paže dosáhne. Matka se staví mezi ně a také jednu slízne, Pepíkovi sourozenci se krčí a brečí za stolem, otec si vezme klobouk a práskne dveřmi. Slzy se koulí po chlapcově umouněné tváři, zajíká se pokořením, bolestí i pocitem dosud nepoznané nespravedlnosti.

Mánin otec Václav si uvazuje kravatu a usmívá se na sebe do zrcadla. Máňa, nebo také Mařenka, jak jí někdy říkají, ho se zalíbením pozoruje. Ne však matka. „Kam zase utíkáš takhle navečer?“ ptá se podrážděně.

„Na schůzi, Marjánko, vždyť víš, o co v těchto dnech jde…,“ smířlivě na to otec.

„Já jen, že schůzuješ skoro každý večer a leze to do peněz.“

„Snad si je vydělám, nebo ne?“

„Měj rozum, Václave, vždyť žijeme z ruky do huby a tebe doma téměř nevidíme. Jako by válka ani neskončila.“

„Šák už brzo doschůzujem, jen co se v republice udělá pořádek,“ ukončuje debatu Václav a raději rychle odchází.

Matka se za ním podívá z okna.

„Ani nezamával jako dřív…,“ řekne přiškrceným hlasem a po tváři jí stéká slza.

Nebude dětem vykládat, čeho se ještě bojí. Václav se vždy líbil ženám. I ji okouzlil uhlazeným chováním, hezkou mluvou a dopisy úhledně psanými bez jediné pravopisné chyby, jak jí potvrdily i kamarádky, když se dopisy pochlubila. Domov ho však brzy po svatbě omrzel. A jak mohl, tak si užíval po městě s kamarády. Co se ale pak v dopisech z fronty nasliboval, že po válce bude jiný, že se bude držet doma, vždyť až teď prý pochopil, co pro něj rodina znamená.

Do bytu vběhne patnáctiletý Václav junior a hned se shání po jídle. Tomu táta mimo domov nevadí, naopak, nikdo ho aspoň neplísní.

Mařenka se ale sklání nad úkoly a do usměvavého obrazu táty se jí pomalu vkrádá nejistota a smutek.

Čtrnáctiletý Pepík Vojířů má vlasy černé jako uhel a dobrou paměť. Škola ho však nebere. Zato drobné dětské role u táty v divadle – to je jiná. Ještěže ho sem přivedl, aby si přivydělal. Mnoho korun na ruku však za své hraní neobdrží. Většinu musí odevzdat otci. Ten zvedá prst a prohlašuje: „Ještě bys to utratil za hlouposti, budu ti to dávat na knížku a jednou mi poděkuješ."

Pepíkovi je to jedno, hlavně že může každý den vdechovat opojnou atmosféru jeviště a zákulisí. Poznává, kteří z herců jsou nejváženější, a každá pochvala od nich (proč by klukovi neudělali radost?) mu zvedá sebevědomí. Končí měšťanku a tajně si říká, že by nebylo špatné být také hercem.

Každý večer na představení hraje takovou zvláštní hru: vybere si jemu nejsympatičtější roli nebo herce a soustředěně sleduje jeho part. Po několika reprízách pravidelně zjišťuje, že se mu repliky sledované postavy právě včas vybavují a tiše si je v zákulisí přeříkává. Šlo by mi to, říká si, ale co řekne mému tajnému přání otec?

Jednoho dne se konečně odhodlá, a když spolu pozdě večer směřují k domovu, zeptá se:

„Jestli, tati, poznáš, o jakou jde hru ?" a vychrlí na kulisáckého mistra jeden dialog za druhým, a mezitím ještě nějaký ten monolog. Nutno přiznat, že pan Antonín hru brzy pozná, vždyť kulisáci si také rádi „každý nový divadlo" poslechnou.

„Teda, chlapče, paměť máš výbornou, to já bych nesvedl," usměje se otec polichocen schopnostmi svého potomka. Jdou mlčky dál a domů zbývá už jen kousek, kousíček cesty.

„Já bych chtěl být hercem, tati, chodit s tebou každý den do divadla… I mistr Bohuš Zakopal už mi dvakrát říkal, že mám talent a pamatováka…," vyhrkne Pepík a čeká.

Otec zvolní krok, pak se zastaví. Je očividně zaskočen. Není zvyklý, aby kluk o něčem vážnějším sám rozhodoval, aby přemýšlel dokonce samostatně o své budoucnosti. Co mu na to má říci? Vždyť zatím měl sám jen mlhavou představu, že se Pepík něčím vyučí, jak se to už daří jeho staršímu bratrovi. Kluci přece museli po něm, Antonínovi, zdědit manuální zručnost a řemeslo má zlaté dno…

„To si ještě musím moc rozmyslet," řekne nakonec Pepíkovi.

Kdo ví, co a jak rozmýšlel, ale nakonec od své řemeslnické představy neustoupil, a tak zklamaný chlapec nastoupí jako učeň černého řemesla v jedné smíchovské továrně a až do konce života bude litovat, že si tenkrát nedokázal prosadit svou a že se naučil dělat práci, která ho nikdy nebavila a od které zběhl hned, jak jen to bylo možné.

Učitelka dětem ohnivě líčí slavnou bitvu na Vítkově. Popisuje barvitě, jak husitské cepy rozbíjejí lebky cizáků – křižáků. Je vidět, že je vlastenkou každým coulem. Potom se dětí vyptává, co si z vyprávění pamatují. Padne i otázka, jak Žižkovy bojovníky nazýváme. Nikdo neví. Máňa Soukalová v oprané zástěrce zvedá ruku.

„Táboři, prosím, podle města Tábora, které si husité postavili."

Máňa miluje dějepis, hltá a prožívá každé učitelčino slovo. Ta teď s přísnou tváří jen souhlasně pokyne hlavou a ptá se dále, co znamená výraz „pod obojí".

„Tak si říkají husité," odpovídá vyvolaný žák. Další také neví. Mánina paže se opět domáhá slova, ale marně. Slečna učitelka raději s úsměvem vyvolá urostlého chlapce v obleku s kravatou. Ten ale jen mlčí a klopí hlavu.

„No přece, jak jistě víš, Františku, husité přijímali nejen tělo páně (hostii), ale i víno (krev Ježíšovu) jakožto symbol rovnosti všech křesťanů před bohem, přečti si o tom v učebnici a vyřiď pozdrav

panu otci," říká stále vlídně učitelka. František je totiž synem jednoho z nejbohatších pražských advokátů. Máňa hledí do lavice a je jí pojednou do pláče. Proč jako už tolikrát předtím nevyvolala mě, ale někoho z těch nafintěných panáků, co nic nevědí?

Nejen velké rány někdy zabolí, ale i prožité maličkosti se jako prach usazují v dětské duši do obrazu světa lidí.

Jako ve třech divadelních jednáních prožije Máňa ztrátu zbožňovaného tatínka. Poprvé, když jednoho dne oznámí, že od rodiny odchází k jiné ženě, prý vynikající soudružce, podruhé, když se po roce objeví a žádá o návrat, ale je hrdou matkou i dcerou odmítnut, a pak o něco později potřetí, když přijde oznámení o jeho tragické smrti na pile ve vzdálené Železné Rudě. Tísnivé ticho vládne toho dne v domácnosti, a když se Máňa v noci probudí, zaslechne matčiny tlumené vzlyky. Jak rozporné jsou někdy lidské city!

* * *

Pepík Vojíř hledá své místo v životě. Divadlo už oželel jako ztracenou příležitost. Teď dělá poslíčka v obchodě s textilem a boxuje. Je obávaným soupeřem ve smíchovském Boxing clubu pro svou rychlou reakci, tvrdou ránu a bojovné srdce. Chová se jako frajer, rváč a úspěšný svůdce děvčat, ale o světě kolem sebe mnoho neví. Aniž to tuší, prošel právě v práci úspěšně zkouškou poctivosti.

„Pepíčku, tady mají balíček, je tam spousta peněz, tak dají pozor, ať o něj nepřijdou. Za hodinu by ho měl odevzdat v té dílně ve Strašnicích, co už tam jednou byl."

Pepíka ani nenapadne nějaký podraz, zásilku předá včas, a tak na něj obě starší majitelky obchodu nedají napříště dopustit. Kolik ale mohou mladému potřebnému klukovi za jeho nenáročnou práci zaplatit?

Chudá holka většinou nemůže počítat se zázraky z „červené knihovny“. Musí se o sebe umět postarat. Proto se Máňa učí švadlenou, tedy dámskou krejčovou, jak se psává oficiálně. Baví ji to, sama si vymýšlí modely šatů. Mistrová si ji ráda ponechá i po vyučení a svěřuje jí ty nejnáročnější zakázky i zákaznice. Moc si tou mravenčí dřinou nevydělá, v téhle branži zaměstnanci nezbohatnou. Není divu, že spolupracovnice mezi sebou remcají a chtěly by přidat. Pak jedna navrhne:

„Řekni jí to Máňo ty,“ rozuměj majitelce salonu, „my to tak neumíme a tebe si ona považuje…“

Máňa tedy promluví jménem ostatních. Šéfová se zatváří překvapeně, pak podrážděně, ale nakonec pobaveně.

„Tak která z vás, děvčata, Marii pověřila? Zvedněte ruku!“ Ticho. Slyšet je jen horlivý vrkot šicích strojů. „Tak holky, přihlaste se,“ zaprosí Máňa. Hlavy jsou však skloněné u rozpracovaného díla, ve sklopených očích mají strach.

„Tak vidím, Máňo, že mluvila jenom za sebe, příště se ostatních nedovolávala a nevymýšlela si.“

Máňa zrudne a mlčí.

Jestlipak si tohle poučení odnese do života? Po chvíli se šéfová vrací a zastaví se nad Máňou: „Aby viděla, že mám uznání, ona si za svou práci větší plat opravdu zaslouží a dostane ho.“

Máňa ani nepoděkuje. Něco jí v tom brání a nejraději by se neviděla. Majitelka vítězně odchází a ani díky nečeká. Vždyť té nespokojené bandě pěkně vytřela zrak.

To odpoledne po práci si jako každou sobotu vyjde Máňa s kamarádkou do „Rígráku“, tedy do Riegerových sadů, a potom si tam ve venkovním altánu zatančí. Pyšní se hřívou nepoddajných medově zlatavých kadeří a novými blankytně modrými šaty vlastní výroby. Modré lodičky klapou po dlažbě, její krok je lehký, mládí si tu vykračuje s celým svým půvabem.

„Podívej, to je hezkej kluk," naklání se k ní kamarádka Andula, „a pořád po tobě kouká."

Park je plný barev a vůní, party kluků a holek se navzájem pozorují a provokují. Máňa šlehne okem po těch dvou, co je sledují, a pocítí cosi dosud neznámého a znepokojujícího, když zahlédne toho snědého kluka s drzým pohledem, jak na ni bezostyšně civí. Máňa chodí tancovat pravidelně, zbožňuje ten plavný pohyb, jde z náruče do náruče, jediný kousek nevynechá, ale všichni tanečníci jsou pro ni jen partnery pro tanec, nic víc. Ale tenhle kluk?

Dělají s Andulou, jako když své dva stíny nevidí, ale potom s nimi najednou srovná krok ten druhý, blonďák, a říká překvapivě nesměle:

„Kamarád se nechá ptát, jestli se můžeme na kus cesty připojit?" a bere Andulu jakoby nic pod paží. Ta vrhne na Máňu chápavý pohled. „Proč ne, místa je tu dost."

Kam zmizela ta očekávaná drzost, pomyslí si Marie a pocítí o to větší zvědavost. Pak jdou všichni čtyři společně, klábosí o všem a o ničem, jak to tak bývá. V zahradní restauraci vyhrává hudba, na dlážděném parketu si i zatančí, ten tmavý kluk není žádný zvláštní tanečník, spíš horší, ale najednou to pro Máňu není vůbec důležité. Vnímá jen pevnost paží, o které se opírá. Chlapcův obdivný a uhrančivý pohled ji nutí každou chvíli uhnout očima… Tak se seznámila Marie Soukalová s Pepíkem Vojířem a jeho nejlepším kamarádem Vencou.

Bývalo častým zvykem dávat nejstarším potomkům jména po rodičích. Mariina matka, také Marie, právě nosí na stůl skromný nedělní oběd, a když je po polévce, vysloví to, na co se už dlouho chystá:

„Víte, Pepíčku, nic proti vám nemám, vypadáte na řádného mužského a holky se držíte už přes dva roky, ale abyste se vzali, to byste ji musel zajistit. Přijdou třeba děti a při vašem platu abyste

si přivydělával žebrotou. Začněte dělat něco pořádného a pak vám holku ráda dám."

Máňa šťouchne Pepíka loktem: „Tak to řekni, nestyď se!"

Pepík se ošije a nejistě promluví: „No dobrá, ale nesmíte se smát. Kamarád začal hrát v takové klukovské kapele, rok se učil na saxofon a teď vystupují po barech a na tanečních večírcích a slušně si vydělají. Půjčil mi tu svou altku, to je saxík, co dává ty vyšší tóny, a ještě ten den se mi podařilo fouknout stupnici." Vysvětluje pak své budoucí tchýni, co ten saxofon vůbec je. Dřív neznámý nástroj, který přišel z Ameriky, kovový a pěkně lesklý a hlavně oblíbený mezi mladými…

„Tak muzikantem byste chtěl být, Pepíčku," podiví se starší Marie, „jen tak zničehonic?" a kroutí nevěřícně hlavou.

Pepík na to beze slova sáhne pod stůl a otevře černé pouzdro. Sluneční paprsky zatančí po ladné kovové lastuře, Pepík navlhčí plátek. Zkusí nátisk a pak zafouká pár tónů. Zvednou se odspodu a vyhoupnou se do výše, trochu zaskřípou, ale znějí, vyrazí oknem do ospalého ticha nedělní ulice. Matka Marie si honem zacpává uši před tou nečekanou silou decibelů.

„Tak se tedy staňte muzikantem a pak uvidíme," řekne, když se vzpamatuje.

„Jenže je tu takový háček," leze pomalu z Pepíka, „tenhle nástroj je Vencův a za chvíli ho musím vrátit, aby mohl večer hrát, starý se zatím koupit nedá a nový je dost drahý, šetřil bych na něj nejmíň rok. Půjčíte mi nějaké peníze, když poprosím, abych mohl co nejdřív pravidelně cvičit a potom hrát?"

Je to poprvé v životě, že někdo žádá chudou vdovu o půjčku, ale ona přece (jako mnoho prostých lidí) myslí také na zadní kolečka a po léta poctivě střádá. Nastalé rozpačité ticho přeruší dcera:

„Mami, on to jistě vrátí, neboj se, já mu také něco přidám."

Tu neděli se matka Soukalová stala nečekaně věřitelkou a naštěstí toho nemusela nikdy litovat. Pepík na její dobrý skutek nikdy

nezapomněl. Pilně se učil od zkušenějších kamarádů, cvičil a cvičil. Za rok pochytil tolik, že zafoukal všechny tehdy oblíbené šlágry v několika tóninách. S drzostí vlastní především mládí (a hlupákům) začal úspěšně vystupovat se třemi dalšími odvážlivci v kavárnách, barech i v horských hotelích. Zase se jednou potvrdilo, že nouze naučila Dalibora housti. Skoro doslovně. Tvář si saxofonista Vojíř přizdobí ulíznutými vlasy podle módy a fešáckým knírkem a po roce hraní svůj dluh matce své dívky dokáže splatit.

Pečlivost, pracovitost a invence švadlenky Marie Soukalové ji postupně přivedou až do špičkového pražského módního salónu Rosenbaum na Národní třídě. Majitel je švihák a bývá při své „inspekci" v dílně středem toužebných pohledů pilně pracujících zaměstnankyň. Ty ovšem netuší, že svým založením nemá o ženy jiný, než pracovní zájem. Marie je šťastná, že si její šikovnosti všimne, pochválí ji a svěřuje jí náročné zakázky.

„To ti je Pepíčku tak sympatický člověk," vychvaluje šéfa a Pepík tak trochu skřípe zuby žárlivostí. Netuší, že zcela zbytečně.

Tehdy se mladé páry nebraly uspěchaně, chodily spolu i mnoho let, než třeba dostudovaly nebo našetřily na zařízení bytu a pronájem. Po sedmi letech známosti se mohli konečně novomanželé Vojířovi nastěhovat do družstevního jednopokojového bytu v přízemí poblíž vršovických kasáren. Slunce tam do oken nesvítí, jak si mladá paní přála, ale třeba se někdy v budoucnu i její přání splní…

II. Zdroje

Čím se mysl naplňuje...

Po dvou letech se narodil Petřík a pro mladou maminku se stal tím nejdůležitějším na celém světě. Tak už to příroda zařídila. Táta Pepík těžce nese, že už není jediným Mariiným sluníčkem, dokonce žárlí na toho obletovaného caparta, který mu je i není podobný. Ještěže má toho tolik na práci a nezbývá mu čas na zbytečné trápení. Dávno už se nejen zdokonalil ve hře na alt saxofon, ale hraje i na „tenorku", pravidelně chodí na hodiny klarinetu, ovládá klávesovou harmoniku i bicí nástroje. Opisuje a rozpisuje noty pro svůj několikačlenný band. A také se dal do čtení. Hltá životopisy i beletrii. Snad i proto, že v dětství doma o knížku nezavadil. Ty se mu teď po muzice staly druhou vášní a trvalým koníčkem. Odkrývají mu širší pohled na svět kolem, o němž dosud tak málo věděl.

V jeho rozrůstající se knihovně byste nenalezli laciné dobrodružné škváry a pochybné milostné příběhy, ale překvapivě díla H. de Balzaca, É. Zoly, G. de Maupassanta, G. Zápolské, K. Čapka, M. Majerové, A. Jiráska, B. Němcové, K. Poláčka, řady moderních britských a amerických autorů, stejně jako ruských klasických spisovatelů. Poezie však chybí – s jedinou výjimkou, a tou jsou tři díly sebraných spisů Jiřího Wolkera. Jeho epičtější básně Pepík miluje, cituje je, učí se je dokonce nazpaměť. Hodiny a hodiny dokáže Marii, pracující u šicího stroje, předčítat dlouhé pasáže z právě objevených literárních pokladů.

Malý Petřík chtě nechtě poslouchá také, a proto už od dětství chápe knihy jako cosi, co denně patří k životu. V obývací kuchyni

slýchává velké i malé příběhy, které ilustrují zlo i dobro, krutosti i radosti života, lásku i nenávist, vyprávění, z nichž čiší jednou smutek a jindy zase srší humor. Nemůže všemu porozumět, ale i tak si utváří jakési povědomí o tom, co je čestné, správné i žádoucí a co nečestné, podlé a nespravedlivé. Zbavte se pak takové rané mravní a ideové výbavy, i když vám v dospělosti rozum a zkušenost říkají, že život je složitější než principy a vítězí v něm často jiná pravidla než ušlechtilé zásady.

Otec Pepík vstává pozdě ráno a někdy až před polednem. Podle toho, do kdy v noci hrál. Jednou ráno vejde ještě rozespalý do kuchyně a málem zašlápne svého čtyřletého potomka rozloženého na podlaze.

„Co tady provádíš, prosím tě?" vyhrkne a spatří na linoleu rozložené rubové nepotištěné jím vyřazené stránky notových záznamů.

„Celé dny tu píše nějaká čísla," vysvětluje shovívavě matka od plotny.

Otec poklekne, listuje popsanými stránkami a obrátí se k ní s údivem ve tváři: „Vždyť on píše čísla postupně od jedničky a dostal se už přes dva tisíce… A zdá se, že žádné nevynechal… Tys mu vysvětlovala, jak se to dělá?"

„Na nic se mě neptal, já jsem ráda, že si tu leží a je ticho," odpoví Marie a zřejmě vůbec nedocení, že chlapec kdovíjak sám pochopil zápisy čísel v desítkové soustavě.

„On taky čte, jestli to nevíš," dodá ještě, jako by to bylo samozřejmé.

„Cože? Jak to myslíš?"

„Jak chodíme do parku po Kodaňské, tak se pořád vyptává, jak se které písmeno čte, je tam spousta těch firemních nápisů jako Baťa, Rupa, tabák, maso… A ty začal postupně slabikovat a celou cestu se tím zabaví a nezlobí."

Otec jen mlčky zírá. Promítne si své tolik jiné dětství kluka ulice a trochu závistivě uzavře:

„V tom tedy po mně není…“

Každé dítě má své hry, mezi Petrovy neoblíbenější patřily číslice a písmenka. Koho by nebavilo si hrát?

* * *

Třicátá léta dvacátého století jsou plné napětí a nejistoty: hospodářská krize, pak u moci v Německu Hitler a doma stále hlasitější projevy sudetské německé menšiny. Komunisté šíří optimistické zprávy o zemi Sovětů a proti Španělské republice povstali frankisté se svými italskými a německými fašistickými spojenci. Babička Soukalová pohlídá večer Petříka a manželé Vojířovi vstupují do sálu jednoho z vršovických hostinců. Pozvali je tam na komunistickou schůzi jejich stejně staří sousedé z domu. Teď poslouchají vyprávění o násilí fašistů ve Španělsku, o perzekuci Židů v Německu, o nebezpečí, které hrozí republice.

Vystoupí také známý spisovatel, který navštívil Sovětský svaz. Ohnivě mluví o zemi rovnosti a práce pro všechny, o velkých budovatelských dílech. „Projel jsem tu zemi křížem krážem, je tam dosud bída , ale také nadšení a pevná víra.“

Nakonec předsednictvo schůze vyzývá hosty, aby do komunistické strany vstoupili, chtějí-li přispět k dobré věci, a také žádá přítomné o peněžní příspěvek na podporu republikánského Španělska. Pak všichni, kteří umějí, zpívají *Internacionálu*, píseň plnou víry a naděje. Marii Vojířové společný zpěv vžene slzy do očí, ti lidé kolem jí připadají tak blízcí… Ten večer se stane členkou komunistické strany a přemluví k tomu i svého zdrženlivějšího manžela. V příštích dnech už na ulici s kasičkou vybírá na Španělsko a předplatí si Rudé právo.

Najednou si Vojířovi připadají na jedné lodi i s dlouho už obdivovanými klauny z Osvobozeného divadla, kteří vystřelují do hlediště bojovné písně o tom, že „až nás půjdou miliony, všichni proti větru, každý ujde ten svůj metr, dáme metr k metru, kde je síla zpátečníků, kde je síla větru? Proti proudu postoupíme o sta kilometrů". Ano, Marie a Pepík ty své metry ujdou, udělají, co je třeba, snad se nakonec přidají všichni ostatní, vždyť kdo by nechtěl žít ve spravedlivějším světě?

Hra za hrou, film za filmem dvojice V+W, podnět za podnětem… Který spřízněný divák by se tehdy příliš vytrvale ptal, je-li ta podmanivá vize kolektivismu ve filmu Hej rup! uskutečnitelná? Onen patos soudružnosti dělných lidí, kteří s humorem, ale přesto rozhodně a chytře srazí na kolena jakýsi zdánlivě neporazitelný mlékárenský koncern (vnímáno šířeji: kapitalismus), působí tak přesvědčivě a dosažitelně. Zvlášť když to prý v Rusku dokázali. Bylo tak snadné uvěřit a opájet se možnostmi, které se nabízely…

Co také napovídá Pepíkovi většina knih, které přečetl, jakým směrem působí na čtenářovo myšlení? O čem vypovídá každovečerní zkušenost s boháči, kteří v nočních podnicích rozhazují tisíce? Kolik významných českých osobností se hlásí k levici? Jak se dokázal komunista Dimitrov obhájit před nacistickým soudem a ještě přitom nastavit fašistům zrcadlo a zesměšnit je? A jak si na druhé straně počínají ti, kteří ve svých zemích pronásledují komunisty? Italští fašisté vraždí poloozbrojené Habešany kvůli rozšíření svých držav, Německo, zdá se, ohrožuje světový mír a Židy. Tolik otázek a na ně jediná odpověď…

* * *

Pod okny denně Petrovi Vojířovi projíždějí tisíce aut a stovky tramvají. Jednou z jeho nejranějších dětských vzpomínek je také setkání s auty: náklaďáky, stěhovacími vozy a dodávkami. Tenkrát při mobilizaci v roce 1938 utvořily souvislou řadu po celé délce Bulharské ulice. Majitelé je museli dočasně propůjčit armádě ve vršovických kasárnách a Petrovi div nevypadly oči z důlků.

Mobilizace by měla být každý den! Tolik auťáků! Vždyť tady do té doby stávalo nanejvýš jedno dvě. V okolí je vlastnili jen pan doktor Aplt a dva živnostníci. To se to pobíhalo a čutalo na bezpečně prázdné asfaltové vozovce s mantinely obrubníků po stranách! Jak volně se řádilo v lukách a polích pod kasárnami, kde dnes nemilosrdně vládne beton, sklo a všudypřítomná přecpaná parkoviště.

Kdo přešel dnešní Vršovickou třídu, ocitl se v Edenu. Bez současných činžáků a sportovního areálu Slávie. Eden – malý pražský Prátr, který měl už největší slávu za sebou, ale stále ještě nabízel zábavu i prostor ke hrám. V mlze Petrových vzpomínek vystupuje jedna zřetelně: velký stan, pódium s provazy a obr, který vyzývá někoho z publika k zápasu za odměnu 100 Kč a při své porážce na lopatky pak nabízí další stovku.

Přihlásí se jakýsi zdatný muž, pružně se vyšvihne do ringu a za všeobecného veselí se svléká do trenýrek. Petr dnes tuší, že to třeba nebyl náhodný soupeř, ale tenkrát… Vyzyvatel obrovi zle zatápí, ale nakonec nečekaně podléhá, obr mu uznale poplácá po rameni a rozhodčí mu s rozmáchlým gestem podává zelenou bankovku. Diváci tleskají, křičí a pískají. Další soupeři nastupují a mezi nimi i muž s černou maskou – kuklou, a dokonce i jakýsi opravdový černoch, kterému se konečně „podaří“ zvítězit.

Děti žijí a hrají si ve svém světě, svět dospělých příliš nevnímají. Jsou však chvíle, kdy na ně změněná atmosféra domova či ulice

chtě nechtě zapůsobí. Třeba když Petrův táta na nějaký čas zmizí, máma ustaraně listuje novinami a stále si prohlíží mapu republiky.

„Táta je tady, vidíš, až na Podkarpatské Rusi. Píše, že denně pochodují sem tam až 100 kilometrů, aby oklamali nepřítele," vysvětluje synkovi, když zachytí jeho zvědavé pohledy. „Moc se o něj bojím."

Petr si pamatuje noviny, které o pár dní později leží na stole a jsou z velké části bílé, bez písma a obrázků. „Zcenzurovali skoro všechno," posteskne si matka, a když vidí Petrův nechápavý výraz, dodá: „Nedovolili to vytisknout."

„Ti všiváci," zaslechne Petr také a vidí matku plnou dosud nevídané zlosti ve společnosti sousedů. „To jsme si teda vybrali pěkné spojence! Vykašlali se na nás, komunisti mají pravdu, že kapitalistům jde jenom o peníze a slovo dodržet neumějí. Podívejte se na tu mapu, kolik území Němci zabírají! Já tam mám přitom v Poniklé příbuzenstvo, Čechy jako polena!"

Hořkost a zklamání, také strach, co teď bude, to jsou pocity, které Petra obklopují.

Táta Pepík se vrátí domů až po řadě dní a vypráví o krátkých bojích s Maďary. „Byli bychom se ubránili, kdyby nás nechali. Proti Maďarům určitě…"

Jako další bod v paměti má Petr patnáctý den v měsíci březnu o půl roku později. Sychravo, plískanice, rozčvachtaný sníh a cesta s rodiči k příbuzným na Žižkov. Útržky hovoru táty s mámou, pochmurná nálada a do toho naivní dětské otázky a úsečné odpovědi dospělých.

„Už nemáme republiku, obsadili nás Němci…"

Pár dní nato překvapuje rodiče z hlediska dalších let cosi výrazně nepodstatného, ale tehdy v březnových dnech pobuřujícího: němečtí vojáci se všude v cukrárnách, jídelnách a v bufetech

cpou ostošest, hlavně sladkostmi, a nakupují bezhlavě v ochodech, protože jim několikrát zvýhodnili kurz marky vůči hodnotnější koruně.

„Vyžírají nás. Kam to jen povede?“ konstatuje otec. Není prý divu, v Německu už dlouho vládne přídělový systém a margarín místo másla.

Vlastně byli Němci Hitlerem vedeni ke zdravé stravě, zelenině a k rostlinným tukům, říká si dnes Petr a napadá ho něco o paradoxech plynoucího času. (Nebyla snad i procesí prvními dálkovými pochody?) Když teď ve stáří vzpomíná na první léta ve škole, nechce se mu věřit, že býval neposedný a nepozorný, jak se dnes módně říká hyperaktivní. Začalo to v první třídě, když ho pan učitel nutil, aby místo písmene A četl Alík, místo M máma a podobně, i když už uměl přečíst celá slova. Stejně tak psát řádky číslic, které už před časem vypisoval do tátových not. Pak jednoho baví ve škole jenom vyprávění o kytkách, zvířatech a Praze, jinak se nudí a hledá si jinou zábavu.

„Milá maminko,“ vyčítá učitel paní Marii na schůzce rodičů, „není dobře, že jste chlapce před školou učili číst a počítat, teď s ním není k vydržení…“

„Ale my jsme ho k ničemu nenutili, jen jsme odpovídali na jeho otázky.“

„Tomu moc nevěřím, domluvte mu, ať nezlobí, to víte, mám jen jedny nervy.“

A tak si Petr na samé jedničky musí ještě pár let počkat, protože nepatří k vzorným žákům. Domluvy rodičů a učitelů zpravidla ve většině rodin a tříd nebývají jen ústní, ale docela pádně ruční. Zvláště otec Pepík se v tomto smyslu nezbavil stínu svého otce Antonína. Ruku mívá ráznou a štědrou. Pláč nad rozbitým kolenem

nebo modřinou od kamaráda je doma vždy fyzicky ztrestán. „Máš dávat pozor , kam šlapeš… Nemáš se prát, pak si nestěžuj…“

Možná to Petrovi prospělo, při bolesti raději nebrečel a na své šrámy si doma nestěžoval. Nikdy se také nestávalo, aby Petrovi rodiče spílali rodičům cizích dětí, které mu nějak ublížili.

„Jistě na tom máš kus viny i sám.“

Je to však ve všech případech moudré?

Vršovická sokolovna patří k nejmodernějším v Praze. Dvakrát týdně tu všichni kluci z ulice cvičí. Ukázněně stojí družstvo v řadě a po jednom se žáčkové střídají na gymnastickém nářadí nebo žíněnce. Skoro po dvou hodinách se všichni sejdou v malé tělocvičně s pódiem a jsou vychováváni četbou a vypráveným příběhy směrovanými k tomu, že je třeba se chovat slušně, nebýt sprostý, vážit si rodičů, pomáhat druhým, nelhat, nekrást, nezávidět, poprat se se svou leností tělesnou i duševní… Jednoho večera však oznámí náčelník:

„Dnes jsme se sešli naposled. Bylo rozhodnuto, že se Sokol rozpouští.“

Nesmí říci, že ho rozpustili Němci – okupanti.

„Je válka a po ní se uvidí. Třeba se jednou zase sejdeme, pevně v to věřím. Nezapomeňte, co jste zde prožili, slyšeli a naučili se. Nazdar!“

* * *

Němečtí vojáci se stali v celém městě běžnou denní realitou, zvláště bydleli-li jste u kasáren jako Petr. Pochodují ulicemi, zpívají různé písně, zatím pro něj nesrozumitelným jazykem. Brzy mu však děti ve škole budou rozumět, vyučuje se už od druhé třídy, jestli si Petr dobře vzpomíná. Na zdi vedle tabule visí obraz vůdce Adolfa Hitlera. Najde se i učitel, který při hodině podmanivě hovoří o těžkém

vůdcově mládí, o jeho válečné statečnosti a dobrém srdci i o velkolepých plánech Německa ve sjednocené Evropě.

Petr přijde domů a zamyšleně prohlásí, že pan Hitler je vlastně hodný člověk a že je mu líto, co všechno musel vytrpět, než se stal vůdcem. Otec jen němě zírá a matka lapá po dechu. Pak na sebe rodiče dlouho a rozpačitě hledí a Petr vycítí, že něco není v pořádku. Potom si otec odkašle a váhavě Petrovi sdělí, že je to všechno trochu jinak.

„Němci nás obsadili, pozavírali do vězení mnoho lidí a každý se jich bojí. Pan učitel asi musí říkat, co si sám nemyslí… Raději o panu Hitlerovi nikde nemluv, ani v dobrém, ani ve špatném… Slib mi to. Nechceš přece, aby nás taky zavřeli? Až budeš starší, všechno ti vysvětlíme."

Brzy nato, jedné noci ve dvaačtyřicátém, má Petřík lehké spaní. Když po návratu otce z hraní zazvoní poklička na kastrůlku s pozdní večeří, Petr otevře oči. Hned ale zase dělá, že spí. Nechce tátu zarmoutit, že ho probudil. Ten vyprázdní kastrůlek, pak se sehne a ukládá pod příborník nějaký balík. Přitom se pátravě podívá k lůžku se synkem, a to neměl dělat. Tajemství podněcuje zvědavost. Petr dlouho čeká, až zaklapnou všechny dveře a všude je tma. Jak nejtišeji dokáže, sáhne pod skříň a ve svitu baterky nalézá pod balicím papírem štůsek potištěných listů.

„Všem věrným Čechům," slabikuje si nadpis a další věty, které vyzývají k odporu proti okupaci a k víře v německou válečnou porážku. Se smíšenými pocity listy uloží zpět a lituje, že se nemůže táty na nález zeptat. Prozradil by tak svou nemístnou zvědavost.

Až po čase se dozví, čemu se říká ilegální činnost a že komunistická strana otce požádala, aby, když se v noci vrací z hraní vilovou čtvrtí, vkládal do poštovních schránek letáky. Teprve po válce mu

rodiče přiznají, že se u nich ve sklepě pod hromadou uhlí ukrývaly balíky papíru pro jakousi tajnou tiskárnu a také otcův soukromý bubínkový revolver s náboji, nádherně stříbřitý, který byl pořízen už před válkou nikoli pro vášeň ke střelbě, ale pro svou krásu. Otec si vůbec na hezké hračky potrpěl: zavírací nože, hodinky, holicí strojky, krabičky klarinetových plátků různých značek… Snad tomu tak bylo proto, že mu v dětství hračky chyběly.

K Vojířům občas dochází spojka, vysoký klidný čtyřicátník, tajemný soudruh Řezníček, jak se při první návštěvě představil, a vždy o něco žádá. Stejně je vždy vyslyšen, vždyť každý musí ujít ten svůj metr, i když se bojí… Nejčastěji je třeba donést obálku s penězi nebo balíček s neznámým obsahem na tu či onu adresu, zvlášť do rodin, kde někoho zatkli. Pěkná mladá ženská prý bude méně nápadná… Malý Petr nikdy nezapomene na ono sobotní odpoledne, kdy maminka se sebezapřením opět takto vyrazí z domova. Řezníček také vyjde z domu a rádoby nenápadně se prochází ulicí.

Protože Vojířovi bydlí v přízemí, mají dobrý výhled na chodník. Otec i syn, oba neklidní, čekají. „Hele, synu," povídá táta, „ne abys o tomhle někde mluvil, postříleli by nás všechny, tomu věř! Pamatuj s, že nikdo cizí k nám nechodí, jenom příbuzní, o ničem, co se zrovna teď děje, nic nevíš…"

Minuty se nekonečně táhnou. Konečně se objeví matčin klobouček pod okny, ale prokristapána, pár metrů za ním černá přilba protektorátního policisty. Řezníček na protějším chodníku strne.

Otec popojde k oknu a Petr stojí jak uhranutý, neschopen pohybu. Horko ho polije po celém těle. Tak takhle vypadá opravdický strach. Vrznou dveře a Marie vejde s úlevou ve tváři. Pepík beze slova vyhlédne z okna. Policista poklidně dál obchází svůj rajón a zřejmě vůbec netuší, co způsobil.

Po chvíli dorazí i soudruh Řezníček. „Ještěže jsme nezpanikařili," oddechne si a kapesníkem setře pot z čela.

S odstupem let může uvedená konspirace nekonspirace vzbudit údiv a možná i posměch, ale tehdy přece proti Němcům většinou nestáli žádní vyškolení agenti a zpravodajci, jako třeba později známý kapitán Václav Morávek, ale úplně obyčejní lidé.

Bez vyznání

Ve třídě je Petr jediný z kluků „bez vyznání". Od první třídy je proto katechetou z hodin náboženství vykazován. Bloumá po chodbách a zase se nudí. Také je zvědavý, co se za zavřenými dveřmi odehrává. A tak jednou poprosí, může-li v učebně při náboženství zůstat.

„Když nebudeš vyrušovat, zůstaň," odpoví se zkoumavým pohledem katecheta.

Od toho dne Petr sedává v poslední lavici a naslouchá učitelovu vyprávění. Kluci se tiše baví, málokdo pozorně výklad sleduje. Petrovi se však nečekaně otevírá dosud neznámý svět zázraků a velkých činů. Vždyť se vypráví o Ježíšově životě. Petr nemůže tušit, že sugestivně líčené příhody jsou směsicí mýtů a skutečnosti. Bere vše doslova, vždyť přece dospělí dětem nelžou. Pociťuje k Ježíši velký obdiv a úctu, vidí v něm hrdinu, který se obětoval pro druhé. Dosud neví nic o historii křesťanství a katolictví, nic, co by ho od rodící se víry odrazovalo. Vlastně ani nejde o víru v pravém slova smyslu, protože vše v Novém zákoně je přece popisem skutečných událostí a jde jen o to přiklonit se k odkazu spasitele a dodržovat ty prosté a samozřejmé, ale přitom úchvatné zásady Desatera. Katecheta vycítí chlapcův zájem:

„Chtěl by ses o náboženství dozvědět víc?“
Petr souhlasí.
„A třeba se i dát pokřtít, jak by si to Ježíš jistě přál?“
Petr váhá.
„Poraď se o tom s rodiči a přijď mi říct!“

„My s tátou v boha moc nevěříme, ale jestli to myslíš vážně, dělej, jak myslíš… Vždyť Ježíš byl vlastně proletářský synek, táta tesař a chtěl prospět hlavně chudým lidem… Znáš ta vyprávění, jak se i nedávno toulal po zemi a činil prostým lidem dobro?“

Petr zavrtí hlavou:

„O tom nám při náboženství neříkali.“

Maminka mu tedy vypráví, jak pocestný Ježíš požádal chalupníka o něco k snědku a potom se mu odměnil tolika zlaťáky, kolik bylo na nabídnuté chudé polévce mastných ok.

„Když se o tom dozvěděl chamtivý boháč, sám pozval Ježíše a nabídl mu vydatnou masitou polévku, na které však plavalo jen jediné velké mastné oko. Jistě to pocestný ocení víc, než polévku toho chudáka, říkal si. Divil se pak, když obdržel pouze jediný zlaťák. Bylo tam přeci jediné oko, proto i jeden peníz, vysvětloval Ježíš, tvá polévka navíc ukazuje, že máš všeho hojnost a víc peněz nepotřebuješ.“

Matka vypráví i další historky a nakonec řekne:

„Dej se pokřtít, snad tím nic nezkazíš a aspoň nebudeš tolik hřešit.“

Dvakrát týdně dochází Petr ke dvěma řádovým sestrám do jejich bytu a ty jej připravují – vzdělávají ke křtu. Začíná to být nudné, ta spousta životopisů svatých. Proč mne nepokřtí hned, říká si Petr, vždyť křtění kojenci přece o bohu nemusejí vědět nic, zatímco on, Petr, aby znal pomalu celou Bibli. Podřizuje se ale, a dokonce plní s radostí drobné manuální úkoly s květinami a svícemi ve starém vršovickém kostelíku. Nakonec se dočká.

V sedmi letech je spolu s dalšími deseti opozdilci pokřtěn. Pravidelně se zpovídá a tím se týdně zamýšlí nad vlastním chováním. Začíná se stydět za své poklesky, nad kterými by dřív mávl rukou. Vyčítá si projevy slabé vůle, strachu, zlosti, závisti a nikdy už se této sebekritičnosti v životě zcela nezbaví. Zároveň nemůže pochopit zřejmě mnohem přirozenější vlažný vztah k víře u ostatních kluků, které ona nijak nepoznamenává. Není ale jako Poláčkův Čeněk Jirsák s náboženskou, spíš povrchní okázalostí. Navenek víru nijak slovně neprojevuje, pocity a rozpaky skrývá v sobě. V jiné době by spěl zřejmě spíš ke dráze mnicha či poustevníka než kazatele a misionáře.

* * *

Je červen 1942. Vojířovi kráčejí dolů Václavským náměstím. Tlampače zase oznamují, kdo byl dnes zastřelen za schvalování atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. I na nárožích jsou vylepovány plakáty se jmény popravených. Češi, bojte se a chovejte se, jak Říše očekává…

U Bati na Můstku se tísní zvědavci. Ve výloze plášť, aktovka, čepice a kolo údajných atentátníků. Kdo pozná majitele vystavených předmětů, je povinen to za odměnu oznámit. Vojířovi se jen mlčky dívají. Večer teď Pepík zůstává doma. Zavřená jsou divadla, kina i noční podniky. Říše drží smutek.

Jednoho podvečera zmizí otec ve sklepě a potom jede tramvají na Smíchov a známou cestou na Císařskou louku, kde se v létě koupává. V místě, kde tuší největší hloubku, se opatrně rozhlédne a pak hodí svůj obdivovaný revolver do řeky. Až do stáří bude tohoto činu litovat, vždyť to byla tak nádherná zbraň! Za ztrátu života však nestojí.

Do fotoalba přibyl čerstvý rodinný snímek. Otec Pepík se na něm tváří tak trochu provinile, matka Marie má přísně

semknuté rty a kluk Petr rozpačitě hledí někam pod nohy fotografa.

„Nedej bože, aby to byla naše poslední společná fotografie," řekne Marie zasmušile a sklapne album.

„Tou fotkou a těma řečma to jenom přivoláváš, mohli jsme si to odpustit," namítne otec.

„Dej na sebe pozor, Pepíčku, a zbytečně neriskuj, víš, že tam hlásí skoro denně nálety," obrací se Marie už poněkolikáté s prosbou na muže a oči má zavlhlé. Pak jdou s Petrem tátu doprovodit na nádraží. Mnoho dalších mužů se tam loučí s rodinou a nastupují do rychlíku Praha – Berlín.

Píše se rok 1943 a totálně nasazení Češi, Poláci, Francouzi a další mají v německých továrnách nahradit mobilizované německé dělníky. Vlak opouští nádražní halu, Marie znovu pláče a Petr si až teď uvědomí, že budou s mámou dlouho sami a že se táta už možná nevrátí. I jemu se slzy derou do očí a Marie ho pohladí po vlasech:

„Aspoň že mám tebe, Péťo."

Mezi kluky na ulici Petr na všechno špatné zapomíná: na zakázaný Sokol, na cizí vojáky v ulicích, na popravy i na tátu teď daleko od domova. Jak snadno se děti smíří se vším nepříjemným, mají-li možnost se zabavit. A pražské předměstí nabízí zábavy vrchovatě. Výhradně si spolu hrají jen kluci, dívky jako by neexistovaly. Vždyť do stejné školy s kluky nechodí a v ulici se věnují jen takovým pitomým hrám s panenkami. Patří do jakéhosi nepochopitelného cizího světa. Zato kluci si stále vymýšlejí něco nového, vedou řeči, překřikují se a vytahují, soupeří spolu a někdy se i poperou.

Petr se docela dovede prát. Protože otec odmítl naučit ho boxovat, buší primitivně do soupeře, ale jen od pasu po krk, jak velí nepsaný zákon. Nebo „skočí" na soupeře a uchvátí ho paží kolem krku a páčí k zemi. Nepere se ale pro souboj samotný, pro vítězství,

ale jen ze vzteku. Stal se totiž možná až moc citlivým na podrazy, faleš, pomluvy a posměch. Asi to bude těmi přečtenými knihami od J. Foglara, J. Vernea a K. Maye…

Neumí být diplomatem, raději se prosazuje silou a bezprostředně. Špatný vklad do budoucnosti. Nejvíc jednou namlátí o hlavu většímu kamarádovi, když ho přistihne, jak mrzačí luční kobylky a mouchy a ještě s dychtivostí pozoruje, jak si poradí bez nožiček a křidélek. Často pak Petr slýchává od některých kluků: „Maminka říkala, že si s tebou nesmím hrát," a pociťuje to jako velkou křivdu. Vždyť byl přece v právu.

Svou bojovností imponuje nejvíc Pepíkovi Hrubému, jehož táta má na rohu ulice malý „koloniál", dnes bychom řekli obchod s potravinami. Pepík nelže, drží slovo, nežaluje a je na něho spoleh. Stanou se nerozlučnými kamarády. Pepík má také mimořádnou schopnost rychle si osvojit každý sport, každý nový sebesložitější pohyb.

Petr ho proto bez závisti obdivuje. Svádějí spolu souboje v nejrůznějších disciplínách. Většinou vítězí mrštnější Pepík, někdy soupeření končí nerozhodně. Jako tenkrát při nezvyklé sázce, kdo z kluků seskočí z největší výšky. Blok domů pro státní zaměstnance má v jednom místě mezeru zahrazenou zdí a vprostřed ní vysokou bránu, do jejíž horní plošiny se zvedá po stranách několik betonových stupňů. Za doskočiště poslouží asi metr vysoká souvislá hromada pořezaných větví. Soutěž odvahy – tak to všichni chápou. Matky by asi tu nerozumnou bandu s křikem rozehnaly, kdyby věděly…

Z výše jednoho metru seskočí všichni, pak ale s rostoucí výškou odpadávají a roste i počet odřenin a slz. Nakonec vylezou nejvýš, jak je to možné, Petr s Pepíkem. Jestli se odváží, bude to seskok skoro ze dvou a půl metru. Diváci na ně uzavírají korunové sázky. Taky se ale posmívají jejich váhání. Pak skočí Pepík. Jásot! Petr přemůže nutkání zavřít oči a odráží se. Je to zase jednou nerozhodně.

Mezi kluky je pro Petra zajímavý ještě Pavlík Hoš. Nepere se, nesportuje, je jemný a na vkus kluků příliš slušný, ale ostatní překvapuje a převyšuje svými, řekněme, intelektuálním zájmy a znalostmi, je tak trochu z jiného světa. Není divu, vždyť jeho otec je umělec a matka lékárnice. Takové zázemí nikdo z kluků nemá. Navíc je v matčině lékárně možno z protekce vyžebrat „jedlý papír", průsvitné čtvercové oplatky zřejmě ze stejného těsta, jako jsou hostie při svatém přijímání.

Petr se s Pavlem a Pepíkem natolik skamarádí, že si sami mezi sebou začnou říkat Tři Pé. Vydrží jim to přátelství navěky?

Každý týden putují dopisy mezi Prahou a Berlínem, později Bodenbachem v Sudetech. V těch otcových se často vyskytují potravinové lístky, které vyměnil za ty na tabák a cigarety. Jak výhodné je nekouřit!

Petra potěší, když čte, jak se táta zapracoval u obráběcích strojů i továrního jeřábu. Přece jen tak po letech zužitkoval svůj výuční list z mládí. Škoda jen, že v nepřátelských službách. Neuměle Petr připisuje do matčiných dopisů své pozdravy. V noci se mu ale někdy zdá o přeletech letadel, budí ho výbuchy bomb. Asi každé dítě má svá tajemství, utajované sny a prožitky, své skrýše s pokladem…

O svém „tanku" Petr nikdy nikomu neřekne. To je tak: ulehnete večer na lůžko, zachumláte se do přikrývky a chcete usnout a přivodit si pocit bezpečí a jistoty. Petr si proto představuje, že je v pečlivě uzavřeném tanku s tlustými ocelovými stěnami. Nikdo se k němu nemůže dostat, žádná bomba ani střela ho neohrozí. Zavře oči a na jeho tváři byste zahlédli spokojený úsměv. To byste ale museli nejdříve do tanku vniknout, a to se vám nepodaří… Podivná válečná doba plodí podivné představy. Nebylo by přesto špatné mít (v každé době) takový svůj tank bezpečí.

Bulharskou ulici denně oživí tmavomodrý hranatý pošťácký povoz tažený koňmi. Vzadu má stupátko ke dveřím. Jak to láká k naskočení a svezení se načerno. Málokdy kluci odolají, i když pošťák a zároveň kočí drží v ruce bič s dlouhou koženou šňůrou a někdy ho použije nejen na koně. Občas také přijede do ulice široký a dlouhý valník se dvěma tažnými valachy a do sklepení hospod z něho transportují sudy s pivem, někdy i kvádry ledu z Vltavy. Ta přece v Praze každou zimu zamrzá. Dnes může být pro někoho neuvěřitelné, že se domácnosti dokázaly obejít bez chladniček a mrazáků a že ani v hospodách nebylo právě díky ledu ve sklepě pivo zteplalé.

Papír, hadry, kosti, kovy – takový nápis visí na mnoha sběrnách po Praze. Všechny děti školou povinné tam přinášejí pravidelně balíčky se sběrem, obdrží pár korun a potvrzení do školy. Sběr je povinný. Německý průmysl zužitkuje vše. Jako by předjímal budoucí ekologicky motivovaný mírový sběr a třídění odpadu. Z kostí se prý vaří mýdlo, a dokonce se zpracovává do krmení a snad i do potravin. Opravdu? Mnohé stromy bohaté na pryskyřici mají naříznutou kůru a do upevněných nádobek stéká žlutavá smůla – prý se z ní dá vyrobit látka stejně tvrdá, jako je ocel. V každém případě se generace protektorátních dětí naučí vážit si i odpadu a nevyhazovat ho šmahem do popelnic. Co se v mládí naučíš…

* * *

Poslední roky války jsou pro většinu českých rodin jediným rozsáhlým zeměpisným kurzem o evropských a zčásti i světových zemích. I u Vojířů byste spatřili desku s mapou Evropy a se špendlíky vyznačujícími bojové fronty. Dá se z nich vytušit, že válka už dlouho nepotrvá.

Kluci na ulicích si už skoro na nic jiného než na válčení nehrají. Občas je však vyruší sirény ohlašující opravdové přelety angloamerických letadel. Vypadají jako malé stříbrné tečky vysoko na obloze. Marně pod nimi vybuchují v malých obláčcích granáty flaků – protiletadlových baterií. K zemi se také snášejí úzké proužky staniolu, o kterých se povídá, že ruší zaměřování protiletecké obrany.

V únoru 1945 je jasný zimní den, sirény opět zní a Pražané jako obvykle s potěšením hledí vzhůru, vždyť jsou to letadla našich přátel. Pak ale najednou zahřmí někde ve městě temná detonace a po ní další. Ty ale nevypadají na střely z děl. Dochází k panice a každý opožděně vyhledává nejbližší úkryt. Tak i Praha zažila svůj prvý nálet. Přinesl dost mrtvých a raněných, protože s ním nikdo nepočítal. Prý šlo o chybu pilotů, vysvětlovalo se po válce.

Po městě jsou teď rozsety ruiny domů a napříště už při každém zaznění sirén každý prchá do krytů, které vznikly většinou zabedněním a vyklizením sklepů. Mezi sousedními domy jsou ve sklepích proraženy otvory, připravený je písek a voda na hašení, prosté dřevěné lavice na sezení…

Další nálet takřka poničí vysočanské objekty ČKD se zbrojní výrobou. To Pražané chápou. Skoro denně také útočí na vršovické nákladové nádraží „kotláři“, neboli hloubkoví letci ničící lokomotivy a ochromující tak železniční dopravu směřující k německým vojskům. Tak ubíhá jaro 1945 a fronta se nepřetržitě blíží.

Zkraje jedné pozdně březnové noci probudí matku a Petra naléhavé ťukání na okno. Marie zhasne a vytáhne roletu, ale na ulici při povinném zatmění nikoho nespatří. Nezbývá než v neurčitých obavách okno pootevřít. Kdosi tam venku stojí, ale teprve jeho tlumený hlas přináší úlevu a radostné překvapení.

„Honem mi otevřete, ať mne raději nikdo cizí neuvidí, čekám na tmu už několik hodin," ozve se tátův hlas. Pak doma v bezpečí Pepík vypráví, jaký je v Německu zmatek a jak „kluci" utíkají domů, a tak se vydal do Čech i on. Přes protektorátní hranici přešel drze po lesní cestě kdesi u Doks a pouze, když zaslechl vrzání jízdního kola, zmizel na chvíli v mlází, a pak se znovu vydal po cestě a po silnici k nejbližší železniční zastávce. Za pravého poledne! Takové malé dobrodružství, jehož riziko si ani příliš nepřipustil. Vždyť přece cestoval jen ke své rodině. Otec je krásně štíhlý, přesněji vyhublý. Na podlahu postavil jen malý kufřík, ostatní poslal poštou, přece jim to tam nenechá…

Co ale teď? Bez potravinových lístků a peněz, v domě plném zvědavců, kterým se nedá příliš věřit. Kam po letech okupace postupně zmizela matčina víra v lidskou čest a upřímnost? Na jedné straně se setkávala s hrstkou odvážných a riskujících, na druhé pak s většinou, která asi zákonitě chtěla jen přežít a pro niž největším hrdinstvím bylo tajně naslouchat na šepot ztlumenému rozhlasovému vysílání z Londýna nebo Moskvy. Nebylo snad i dost Čechů v okolí, kteří se prospěchářsky přátelili s Němci? Po válce se ukázalo, že někteří udávali druhé, aby se osobně někomu pomstili, což končívalo i popravou zcela nevinných lidí.

Nic velkolepého o budoucnosti rodiny se doma té noci nevymyslelo.

„S jídlem nějak přežijeme a na ulici nesmíš páchnout," rozhodne Marie, „když někdo zazvoní, schováš se až dozadu do koupelny. Tam nemá nikdo cizí co dělat, nikomu o tobě pro každý případ neřekneme, i nejlepší kamarád se může někde prořeknout, snad jen," zamyslí se, „kdyby se ukázal Řezníček, to můžeme… Vydržíme, však už bude brzy konec."

A tak se také stalo. Nebýt konec války, otcův útěk z „rajchu" by jistě skončil jeho zatčením, jako tomu bylo ještě nedávno v podobných případech, ale říšský i protektorátní úřednický mechanismus byl již v té době ochromen a řešil asi závažnější problémy.

K matčinu narůstajícímu zklamání v lidském plemeni přispěje i zcela kriminální a ohavná událost. V okupačních letech se seznámí se sympatickou vrstevnicí Zdenou, párkrát si vyjdou válka neválka zatančit a často se navštěvují.

„To je Lída od nás z Písecka, dcera mé sestřenice," představila Zdena svou příbuznou Marii, „bude nějaký čas u mě v podnájmu."

Asi dvacetiletá blonďatá holčina působí skromně a nesměle. Uběhlo několik měsíců a Zdena se oproti zvyklostem vůbec neozvala. Doma nebyla k zastižení. Podnájemnice se na Marii ve dveřích mile usmívá a vykládá cosi o cestách Zdeny za příbuznými, jindy zase o pobytu v některé pražské nemocnici.

„Nevím přesně kde, já se v Praze moc nevyznám…"

Až pak jednoho dne nalezne Marie byt zapečetěný a v novinách se objeví zpráva o Zdenině vraždě. Sousedé vypráví, že dívce důvěřovala a svěřila se jí s malým pokladem židovských šperků v úschově, dokud se majitelé po válce nevrátí.

Tomu, co se událo potom, se dá jen stěží uvěřit. Nůžky vražené do oka a další rány ukončily Zdenin život. Mladičká vražednice pak tělo dokázala rozčtvrtit a postupně se ho zbavovat, ale zároveň nad zbývajícími částmi zabalenými v zásuvce gauče několik týdnu spala. Ukradené předměty, stopy krvavých skvrn v bytě i na použitých nástrojích ji nakonec donutily k přiznání. S pocitem strachu a podivného děsu pak vždy Petr míjí okna onoho přízemního bytu v Ruské ulici, kde k vraždě došlo.

Kdo tam asi dnes bydlí? A tuší vůbec, co se před mnoha lety v jeho dnešním domově přihodilo?

* * *

Sobota 5. května začne jako každý jiný den. Do školy se už několik dní nechodí, vždyť nikdo neví, co se zítra může stát. Je slunečný

teplý den a kluci si venku vyměňují obaly od žiletek. Ve Vozatajských kasárnách vedle nádraží včera po útoku kotlářů zase hořelo, a tak tam dnes před polednem nastalo na spáleništi dětské „rabování". Vždy se něco najde. Zakouřené plynové masky, nábojnice z velkorážního kulometu a další cennosti. A kolem poledne vypukne povstání. Všude se o tom mluví a kluci pospíchají domů.

Na rohu Bulharské ulice, hned vedle kasáren, dodnes stojí pomníček tří zastřelených českých mladíků. Kolečko, Knittl, Trčka. Ještě neprošli vojenským výcvikem, a přesto kráčeli tu sobotu středem ulice, flinty v podpaží namířené na kasárna, a snad se domnívali, že německá posádka před nimi bez boje složí zbraně. Nesložila je po celé tři dny.

Čin těch tří mladých mužů a mnoha jim podobných mohl později někomu připadat naivní a směšný. A také byl. Odpárej ale činy lidí od doby, kdy k nim došlo! Odtrhni je od nezkušenosti a zoufalé euforické touhy po hrdinských činech i od tehdejší nenávisti…

Nálada onoho sobotního odpoledne se mění každou chvíli. Rádiová výzva k povstání a zároveň pomoci rozhlasu vyvolá nejdřív nadšení, pak obavy a strach. To když Němci dají najevo, že se jen tak Prahy nevzdají. Co si to Češi dovolují, taková drzost, musel si pomyslet velitel německé vršovické posádky a dal rozkaz střílet z kasáren na každého ozbrojence v okolí. Také na červenomodrobílé vlaječky, které se hojně objevují v oknech. Kulky se zarývají do omítky domů i v Bulharské ulici a některé otvory po nich pak zejí ve zdivu ještě léta… Několik střel nemilosrdně zabuší i vedle okna, za kterým vše zděšeně pozoruje Petr.

„Mami, sundejte ty praporky, prosím…," nabírá k pláči. Vždyť tohle není dětská hra, ale skutečná střelba, která může i zabít. Dodnes na svou dětskou zbabělost nezapomněl. Má se za ni stydět, nebo nemá?

S nocí přijde déšť a také posel, který navštěvuje byt po bytu a vyzývá k účasti na stavbě barikády. Marie nechce muže pustit, užil si podle ní už rizika dost, ale ten ji neposlechne. Ráno se tyčí dvě stě metrů od kasáren jedna z mnoha povstaleckých barikád z dlažebních kostek a všelijakého harampádí. Dva dny pak vládne v domácnostech napětí.

Němci postupně povstalce zatlačují, pomoc zvenčí nepřichází (kromě krátké a problematické výpomoci „vlasovců", podivných vojáků v německých uniformách, kteří ale mluví rusky). Kdo se v tom má vyznat? Rozhlas stále Pražany povzbuzuje a vytrvale volá spojence na pomoc. Do omrzení vyhrává těch několik českých pochodů, které má k dispozici, a informuje o průběhu bojů.

Konečně 8. května oznamuje hlasatel jakési příměří a matky proto vypustí děti na dvůr za domem, i když nedaleko v hotelu Corso dosud pobývají ranění esesmani. Sluníčko svítí a ticho konečně vládne pod modrou oblohou po dnech strachu a střelby. Některý z Němců, možná napůl opilý nebo jen škodolibý, nevydrží navzdory příměří trpět tu bezstarostnost skotačících dětí a matek vystavujících tvář májovému slunci.

Několik výstřelů náhle protrhne ticho jak prásknutí bičem. Nikoho nezraní, chtějí asi jen strašit. Během několika sekund se dvůr za křiku matek vyprázdní a v hotelu Corso asi zaznívá pobavený řehot. Ne, ještě není konec…

Ráno devátého je jak vymalované. Že by se i příroda radovala, že už bude po všem? Plně ozbrojení němečtí vojáci opouštějí na nákladních vozech a obrněných transportérech vršovická kasárna. Dlouhá a hřmotící kolona.

Kodaňská ulice se plní zevlujícími Pražany, každému lze vyčíst z tváře úlevu, ale i neklid a nejistotu. Německá posádka mizí v oblacích prachu a dýmu někam ke Strašnicím a na druhé straně